

TÜRKİYE VE BÖLGESEL LİDERLİK

Atilla KIYAT

Orta Anadolu Ticaret ve Sanayi Türk A.Ş. Yönetim Kurulu Üyesi
Emekli Koramiral

•••

Öncelikle, böyle saygın bir topluluğa hitap etme onurunu bana verdiğiniz için başta Sayın Başkan olmak üzere bütün Rekabet Kurumu yöneticilerine teşekkürü borç bilirim ve saygılarımı sunarım.

Özgeçmişim okunurken, benim bir şirkette yönetici olduğum da söylendi. Konferansımızın ana konusuna geçmeden önce çok kısaca bu şirketten bahsetmek istiyorum.

Ben, merkezi Kayseri’de olan Orta Anadolu Ticaret ve Sanayi Türk Anonim Şirketinin 1999 sonundan, tam olarak da 2007 Şubat’ından bugüne kadar, yani 10 yıldır Yönetim Kurulu Üyesi ve Genel Müdürüyüm.

“Orta Anadolu”, tekstil Şirketi; 1953’te Kayserimizde kurulmuş. 1953 yılında kurulduğu zaman, o zamanki birçok sanayi şirketi gibi çok ortaklı bir Şirket; 150 civarında ortağı var. Karamancı ve Gazioğlu aileleri 1980 yılı başlarında diğer ortakların hisselerini satın almışlar. 1980 yılında Şirketin Karamancı ve Gazioğlu ailelerine mülkiyeti geçtikten sonra, daha evvel Amerikan, basma gibi kumaşlar üretirken, tekstilin bir başka kolunda, bizim “denim” veya “jean” dediğimiz, yaygın olarak “kot” olarak bilinen kumaşın üretimine başlamıştır. Bu üretimle sağladığı ilk kumaşı 1985 yılında satmıştır. 1985 yılı yıllık satış durumu 3.5 milyon metredir.

Orta Anadolu ondan sonra bu dalda dünya lideri olmak üzere bir vizyon belirlemiş ve bugün gururla söylemek durumundayım ki, Tokyo’dan Kolombiya’ya kadar, Los Angeles’e kadar, Kuzey Afrika’dan İsveç’e kadar, dünyanın her yerindeki 300’ü aşkın müşterisine hizmet etmektedir. Bu müşteriler arasında, hepiniz tarafından çok iyi bilinen; “Levi’s”, “Lee Wrangler”, “Donna Karen”, “Calvin Klein”, “Diesel”, “Replay” gibi dünyanın lider markaları vardır. Bu markalardan herhangi birine gidip dünyanın en iyi kumaş üreticisinin kim olduğunu sorduğunuz zaman muhakkak size, ilk üç arasında (bazen birinci, bazen ikinci, bazen üçüncü sırada) Orta Anadolu ismini verecektir. Kimdir bunlar? Bu konuda sayılan ya Japonya’dan bir denim üreticisidir, ya İtalya’dan bir denim üreticisidir ya da Orta Anadolu’dur.

Taşeronlarıyla beraber Şirketin 1500 civarında çalışanı vardır.

Şirket, en büyük yatırımının insan olduğunun bilinci içindedir. Muhakkak ki, her şirkette kârlılık hedef olarak kaçınılmaz bir şeydir. Orta Anadolu, kârlılık hedefinin yanında, sosyal sorumluluklarının da olduğunun bilinci içindedir. Sosyal sorumluluk dendiği zaman, sadece çalışanlarımıza karşı olan sorumluluk değil, Kayserimize karşı olan sorumluluk ve ülkemize karşı olan sorumluluk da lütfen bu sosyal sorumluluk içinde düşünülmelidir. Örneğin, Orta Anadolu'nun 20 yıl üzerinde çalışan personel sayısı şu anda 200'ün üstündedir. Dolayısıyla, Orta Anadolu'da işe başlayan bir personel, şirketine aidiyet hissinin geliştirir, herhangi bir ahlâki veya işle ilgili çok büyük bir hata yapmazsa, sanki bir devlet kurumuna girip 30 yılda, 35 yılda emekli olur gibi Orta Anadolu'da güvenle çalışır; bu güven Orta Anadolu çalışanına verilmiştir. Orta Anadolu çalışanı da yönetimine bu konuda güvenmektedir.

Bazen şöyle hesaplar yapılmaktadır: “20 yıl üzeri niye 200'ün üstünde çalışmanız var, akıllıca bir şey mi? İhbar ve kıdem tazminatını ödeyin, bu 200 kişiyi çıkartın, yerine 200 tane de asgari ücretli insan alın, kârlılığınızı arttırın”; bu, herhangi bir matematiksel hesap yapılmadan maalesef insanların kafasına yerleşmiş bir çözüm tarzıdır. Bu hesabı yaptığınız zaman karşılaşacağınız gerçek şudur: Bu işi yapmadan 60 milyon lira, eski parayla 60 trilyon lira kazanıyorsanız, diyelim ki, bu işlemi yapmanıza rağmen kalitenizde bir şey değişmedi, üretiminizde bir şey değişmedi ve aynı ciroları yapmaktasınız, 60 milyon kazanmazsınız da, 60.5 milyon lira para kazanırsınız. Bu fazladan 500 bin lira ne şirket sahiplerinin hayatındaki herhangi bir şeyi değiştirebilir, ne de şirket sahiplerinin ileriye yönelik yatırımlarıyla ilgili bir şeye katkı sağlar, katkı sağlayamaz, ama bu Şirkette çalışan 1500 kişinin hayatını değiştirir. O bakımdan biz, personel politikalarımızı bu bilinç içinde yürütmekteyiz.

Orta Anadolu'yu lider yapan özelliklerinden biri şudur; Orta Anadolu, tabii ki rekabet eder, tabii ki rakipleri vardır. Ama, Orta Anadolu'nun şöyle bir stratejisi yoktur: Rakipleri batırarak yükselmek; hayır. Orta Anadolu, rakiplerine örnek olacak şekilde yükselmek stratejisini seçer ve o bakımdan da, hep rakiplerinin önünde koşup kendisine yetişilmek istenen bir Şirket hâlidir.

Gene, Orta Anadolu'da fiyat odaklı rekabet yasaktır; asker olduğum için, doğru olduğu için yasaktır. Bu “yasak” kelimesini kullanıyorum.

Orta Anadolu'nun güçlü olduğu tarafları vardır; Orta Anadolu, rekabeti bu güçlü yönleriyle, kalitesiyle, güvenilirliğiyle, dürüstlüğüyle, zamanında teslimatıyla yapmalıdır; örneğin, Levi's'in 2009 yılı sonuçları çıktığı zaman, özellikle Levi's'ten aldığımız teşekkür. 1 yıl boyunca satmış olduğumuz 6.5 milyon metre kumaşı yüzde 98 zamanında teslim etmişiz. Bizim kumaşlardan dolayı onların ikinci kalite çıkan pantolon sayısı sadece yüzde 0.9'muş. Dünyada, bizim işimizi yapan ve böyle bir rakama ulaşan başka bir şirket yok.

Bunları yaparken ne kazanıyoruz? 200-250 milyon dolarlar arasında ciro yapıyoruz. Hiçbir tekstil şirketine nasip olmayacak şekilde, 200-250 milyon dolar cirolarla 40 ila 50 milyon dolar arasında vergi öncesi kâr yapıyoruz. Bütün amacımız da zaten, Şirketin bu kârlılık oranını devam ettirmek. Dolayısıyla, bu kârlılığı devam ettirdiğiniz takdirde, yeni yatırımlar yapma, yeni sosyal projeler geliştirme durumunda oluyorsunuz. Efendim Orta Anadolu bu. Sual-cevap periyodunda Orta Anadolu'yla ilgili bir şeyler sormak isterseniz daha geniş cevap veririm.

Gelelim ana konumuza; “Türkiye ve Bölgesel Liderlik” dedik.

Türkiye'nin, bölgesinde lider olmak gibi bir vizyonu olabilir mi? Tabii ki olur. Böyle bir vizyonunuz olduğu zaman, acaba boş bir hayal peşinde mi koşuyorsunuz, yoksa hakikaten bu vizyonu gerçekleştirebilir misiniz; bu soruyu kendi kendinize sorduğunuz zaman, ilk önce, Türkiye'nin gerçeklerini ve bölge gerçeklerini göz önüne alarak, uygulanabilir olup olmadığı testinden geçirmeniz gerekir.

“Bölge” dediğimiz zaman, acaba bu bir Orta Doğu liderliği midir, yoksa Balkanlar, Kafkaslar, Orta Doğu merkezinde olan Türkiye'nin, buraları da kapsayacak şekilde bir lider ülke olma amacı olmalı mıdır?

Balkanlarda 19 ayrı etnik grup vardır. Nasıl bir coğrafyada, nasıl bir merkezde olduğumuzu söylemek için kısaca geçeceğim. 16 ayrı dil konuşulmaktadır. 10 adet farklı devlet vardır; üstelik bunların tamamı (Yunanistan hariç) 1990'lı yıllara kadar demokrasiyle, serbest pazar ekonomisiyle tanışmamışlardır, 20'nci yüzyılın hemen hemen tamamını Sovyetler Birliği'nin bir peyki olarak geçirmişlerdir.

Balkanlar 3.5-4 milyon civarında Türkün Türkiye'yle ulaşım yolu üstündedir. Ayrıca her sene, Balkanlardan 400-450 bin sorti, havayolu, bütün Avrupa'yı Balkanlar yoluyla Orta Doğu'ya, Uzak Doğu'ya bağlar bir konumdadır.

Kafkaslara geldiğimiz zaman, çok fazla farklı bir tablo yok. Örneğin bir tek Dağıstan Cumhuriyeti'nde 17 ayrı etnik grup vardır. Burada da hemen hemen bu sayılarda insan konuşulmaktadır. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra bölgede 3 tane devlet kurulmuştur: Birisi Gürcistan, birisi Azerbaycan, birisi Ermenistan. Henüz maalesef, -beni başılasınlar- tam bir devlet olabilme normlarına şu anda dahi kavuşamamışlardır. Bunların dışında, kendilerinin bağımsız cumhuriyet olduğunu, devlet olduğunu iddia edenler vardır. Örneğin Gürcistan sınırları içinde Aşağı Osetya, Abhazya, Dağıstan Cumhuriyeti vardır. Bölge hakikaten zengindir ama, -bu ne biçim zenginlikse- ülkeler fakirdir; o zenginliği başkaları almaktadır. Balkanlardan farklı olarak, enerji nakil hatları

üzerindedirler. Tabii ki, bu bölgede, Balkanlar ve Orta Doğu'ya nazaran daha fazla bir güç çekişmesi vardır. Bunun ne olduğunu da biraz sonra söyleyeceğim.

Orta Doğu, hepimiz tarafından daha iyi tanınan bir bölge. Ne 20'nci yüzyılda, ne şu anda, 21'inci yüzyılda hiçbir zaman bir huzura, rahata kavuşamamış bir bölgedir. Suriye vardır, İran vardır, üçe bölünmüş bir Irak vardır, İsrail vardır, Lübnan vardır, Mısır vardır, Yemen vardır; bu "var"larla birlikte, dünyanın bütün terör örgütleri de vardır, kamplarıyla, organizasyonlarıyla oradadır. Hemen hemen dünyanın bütün dinleri vardır. Bu kadar "var" yetmiyormuş gibi, orada devamlı Amerika vardır. Böyle bir bölge, dünyanın enerji kaynaklarının 3'te 2'sini bünyesinde bulundurmaktadır. Belki de zaten, bu enerji kaynakları orada olduğu için bölge bu kadar karışıktır, karışık tutulmaktadır. Orta Doğu da budur.

Türkiye, bu üçünün merkezinde ve bölgede liderlik gibi bir vizyon koyduğunu düşünelim. Bölge bölge bakalım.

Balkanlar:

Bu saydığım üç bölge de, Sovyetler Birliği çökmeden önce Sovyetler Birliği'nin nüfuz alanıydı ve kontrolü altındaydı; Orta Doğu'da (İsrail ve Türkiye hariç) Irak, Suriye, İran, Mısır, Balkanların tamamı, Kafkasların tamamı Sovyetler Birliği'nin etki alanı içindedi.

Sovyetler Birliği Balkanlarda kontrolü kaybetti. Balkanlarda kontrol, Avrupa Birliği nedeniyle, Almanya ağırlıklı olmak üzere Almanya ve Fransa'nın etkisi altına girdi. Niye Almanya ve Fransa? Avrupa Birliği'nin görünmez iki tane lideri var: Bir tanesi Almanya, ekonomik liderliğe oynuyor ve ekonomik lideri; diğeri de Fransa, siyasi liderliğe oynuyor. İngiltere nerede? İngiltere, Avrupa Birliği içindeki Truva atı. O da, Avrupa Birliği içinde, Amerika'nın çıkarlarıyla çatışacak herhangi bir karar alınmasın diye veto hakkını kullanmak üzere bekliyor. Amerika da tabii ki, Balkanlar gibi bir bölgede, Yugoslavya'nın parçalanışında yaşadığımız gibi, "buraya tek başına Avrupalılara (tabirimi mazur görün) yedirmem" deyip silahlı kuvvet de bulundurmak suretiyle Balkanlarda bulunuyor. Rusya'yı saymadım; çünkü Sovyetler Birliği çöktükten sonra Rusya Balkanlardan yok oldu gitti.

Orta Doğu:

Orta Doğu artık tamamıyla Amerika'nın kontrolü altına girdi. Kendi etki alanlarını genişletmek, en azından mevcut seviyesiyle tutup Batılı ülkelere kaptırmamak savaşı içindeler.

Diyeceksiniz ki, "bu çizdiğiniz tabloya göre biz nasıl bu bölgenin lideri olacağız?"

Efendim, bölgenin lideri olabilmemiz için, ilk önce, içeride güçlü devlet, dışarıda da büyük ülke olduğumuza inanmak, sonra da bunu komşularımıza göstermek gerekir; komşularınıza, “ben içeride güçlüyüm, dışarıda da büyüğüm” demekle bu iş olmaz.

İkincisi; bu işleri yaparken, buraların kimlerin etkisi altına olduğunu, kimlerin buralarda çıkarlarının olduğunu çok iyi değerlendireceksiniz.

Dolayısıyla, eğer Balkanlarda en fazla Almanya ve Fransa etkiliyse, Orta Doğu’da Amerika, Kafkaslarda Rusya etkiliyse, siz bu bölgelerde, bu saydığım devlere rağmen liderlik mücadelesi yapamazsınız, ama, bu devlerle birlikte buralarda lider olabilmek üzere bir mücadele sergileyebilirsiniz. Bu devlerle birlikte olmak demek, o devlerin söylediği her şeyi dinleyen uslu çocuklar olmak demek değildir, onu kastetmiyorum. Ama, bu ne demektir? Eğer siz Orta Doğu’da liderliğe soyunuyorsanız, Orta Doğu’daki Amerikan çıkarlarıyla, kendinizin Orta Doğu’daki çıkarlarının kesiştiği bir noktayı muhakkak bulmak mecburiyetindesiniz. Eğer Kafkaslarda liderliğe soyunduysanız, Kafkaslardaki Rusya çıkarlarıyla, Kafkasya’da olabilecek çıkarlarınızı gene kesiştirecek bir noktayı bulmak mecburiyetindesiniz. Eğer böyle bir noktayı bulmadan ve stratejinizi bunun üzerine bina etmeden, “ben gideceğim Kafkaslarda lider olacağım, Balkanlarda lider olacağım, Orta Doğu’da lider olacağım” dersiniz, ancak, Don Kışot’un değirmenlere saldırdığı gibi saldırırsınız ve bu bölgelerde de lider olmanız mümkün olmaz.

Dediğim gibi, liderlik için önce güçlü olacaksınız. Bir ülke liderliğe soyunduğu zaman kullanacağı güç nedir? Milli gücüdür. Ülkelerin milli politikaları vardır; liderliğe soyunduysanız, politikalarınızın içinde bunun olması lazım. Bu milli politikalarınızı ele geçirmek üzeri milli stratejileriniz vardır; bu stratejilerinizi yapmanız gerekir. Bu stratejilerinizi uygulayabilmek için de milli gücünüzün olması lazım.

Peki, bir ülkenin milli gücünün unsurları nedir? Bir ülkenin milli gücünün unsurları: İlk başta coğrafyasıdır, üstünde bulunduğu coğrafyadır; ikincisi, ekonomik gücüdür; üçüncüsü, sosyokültürel gücüdür; dördüncüsü de silahlı kuvvetleridir.

Güçlü bir ekonominiz olmadan, güçlü bir silahlı kuvvetleriniz olmadan, içeride barışık bir sosyokültürel yapınız olmadan, -coğrafyanızı değiştiremezsiniz, ancak, bulunduğunuz coğrafyanın artı ve eksilerini iyi değerlendirir ve buna göre stratejiler uygulayabilirsiniz- ne yaparsanız yapın, bu bölgede liderliğe oynamanız mümkün değildir.

Peki, bizde durum nedir?

Coğrafyamız, dediğim gibi, hem artıları, hem eksileri olan bir coğrafyadır. Etrafındaki kargaşaları saydığım zaman, böyle kargaşalar ortasındaki bir coğrafyadır ama, bu kargaşalar arasında da geçişi sağlayacak, bu birbirinden oldukça farklı grupları, stratejileri bir arada toplayabilecek, uygulayabilecek bir alandır. Bu kadar kargaşanın ortasında olmak da tabii ki, bunun bir eksi tarafı olarak görülebilir.

Ekonomimize gelince, hepiniz benden çok daha iyi biliyorsunuz, Türkiye'nin bölgede liderlik yapabilecek, -liderliğin bir bedeli vardır, para da harcayacaksınız- ekonomik birikimi var mıdır? Kaynaklarını doğru yönetirse bence vardır. Ekonominin sosyokültürel gücüne etkisi maalesef Türkiye'de ters orantılı olarak çalışmaktadır. Bazı rakamlar geçmişle mukayese edilmeyecek kadar yükselse, düzelse dahi, Türkiye, dünyanın en büyük 20 ekonomisi, 15 ekonomisi içine girse dahi, Türkiye'nin, yıllardır çözemediği, -sadece bu Hükümet zamanında değil, hemen hemen Cumhuriyet tarihi boyunca veya 1945'lerden 1950'ler sonra çokpartili sisteme geçtikten sonra- bir gelir dağılımı sorunu vardır. Genel aldığınız zaman, Türkiye'de gelirin belirli bir bölümünü paylaşanlarla gelirden en az pay alanların oranı hemen hemen 50 katı gibidir, ama bir İstanbul'u alırsanız 150 katı gibidir. Dolayısıyla, gelir dağılımındaki bu çarpıklık ister istemez Türkiye'nin sosyokültürel gücünü maalesef menfi yönde etkilemektedir.

Sosyokültürel gücümüzü menfi yönde etkileyen diğer bir konu ise, maalesef tartışma kültürümüzü kaybettik, böyle bir kültürümüz yok. Maalesef hoşgörümüzü kaybettik, şu anda hoşgörümüz de yok.

En tehlikelisi: Ben, "Türkiye'ye irtica gelecek, Türkiye bölünecek" gibi paranoya içinde olanlardan değilim. İrtica tehdidi de olabilir, bölünme tehdidi de olabilir ama, ben varsayımlarımı her zaman, Türkiye'ye irticanın gelmeyeceği, Türkiye'nin bölünmeyeceği üzerine yaparım.

"Bölünme"yi herkes, "Türkiye'nin güneydoğusundan veya doğusundan bir çizgi çekeceğiz, bu kısmını alıp gidecekler, Türkiye de bölünecek" diye düşünüyor. Böyle bir şey olmaz. Olsa dahi, -ki "olmaz"ın altını çiziyorum- şimdiki bölünmüşlüğümden daha az tehlikeli olur. En tehlikeli bölünme, kafalarda bölünmedir. Bugün Türkiye maalesef, bu kafalarda bölünür noktaya gelmiştir. Eğer bölgesel liderliğe oynayacaksak, ilk başta Türkiye'nin bu kafalarda bölünmüşlüğü halledecek muhakkak bir şey bulmamız gerekir. Ya vatanseveriz ya vatan hainiyiz, ya vatanseveriz ya bölücüyüz, Sünniyiz Aleviyiz, laikiz, mürteciyiz, yani hep iki ayrı kutuptayız. Bu neden böyle? Dediğim gibi, bir tartışma kültürümüz, hoşgörü kültürümüz olmadığı için.

Buraya gelmeden evvel Sayın Başkan ve arkadaşlarına da bir örnek verdim. Şimdi Türkiye’de bir açılım var; adına ne açılımı dersiniz deyin. Muhalefet lideri Sayın Başbakana diyor ki, “sen, Türkiye’yi bölmek üzere bir plan yaptın, bu planı da Abdullah Öcalan ve PKK’yle birlikte yaptın ve birlikte hayata geçirerek Türkiye’yi böleceksiniz.” Meclis kürsüsünden Sayın Bahçeli diyor ki, “ülkeyi size böldürmeyeceğiz, gerekirse dağa çıkacağız.” Sayın Başbakan dönüp bunlara diyor ki, “iki tane daha şehit cenazesi gelsin diye dört gözle bekliyorsunuz.” Şimdi, bu kadar önemli bir politikada bu kadar zıt kutuplara ayrılıp bu derece birbirlerini suçladıkları zaman, siz, bu siyasi kadronun bu açılım sürecini başarıyla işletebileceğine inanabilir misiniz? İnanamazsınız. Peki, bunlar başka bir lisanla söylenemez mi? Örneğin Sayın Baykal çıkıp “Sayın Başbakan, açılım diye bir proje ortaya çıkardınız, tabii ki, Türkiye için bu hakikaten taşınılası bir sorun değil artık, 30-35 yıldır uğraşıyoruz, bunun başarıya ulaşmasını hepimiz isteriz ama, bakın, süreci yanlış yönetiyorsunuz, bölünebiliriz” dese, Sayın Başbakan da dönüp “aman, lütfen bu sürecin içinde olun, eğer bu konuda bize yardım etmezseniz, bunu birlikte çözemezsek şehit sayısı artabilir” dese; niçin bu üslup kullanılmaz da, “sen PKK’yle beraber böleceksin”, “sen de, iki şehit daha fazla gelsin diye dört gözle bekliyorsun” üslubuna gidilir? Ha, o zaman, ya hoşgörü hakikaten ortadan kalkmıştır ya da her iki taraf da, açılım başarıya ulaşmasın diye elden gelen her şeyi yapmaktadır.

Bunu bir örnek olarak anlattım. Konumuz güncel politika değil. Ama, bu, Türkiye’nin sosyokültürel gücünü zayıflatan, biraz evvel söylediğim, içeride büyük devlet, dışarıda büyük ülke imajını zedeleyebilecek bir faktördür. Ülkelerin iki çeşit politikası olur: Bunlardan bir tanesi hükümet politikalarıdır, değişebilir, gelip geçici de olabilir, hükümetler değiştikçe bu politikalar değişebilir; ama bir de, ülkelerin devlet politikası vardır, bu devlet politikaları uzun sürelidir, hangi hükümet gelirse gelsin, devlet politikası yoğurt yemekse, yoğurt yemekten hiçbirisi vazgeçmez. Hükümet değiştikçe yiğidin yoğurdu yiyiş tarzı değişebilir, ama o yoğurt yenecektir.

Hükümet politikaları, tek başına hükümetler tarafından yapılabilir; demokraside de en tabii hakkıdır. Arkasına belirli oranda oyu aldıysa, Meclise geldiyse, tek başına iktidarsa, tabii ki hükümet, kendine göre bazı politikalar, - muhalefet beğense de beğenmese de- yapacaktır, bunları uygulayacaktır. Dediğim gibi, bu hükümet gittiği zaman, gelen muhalefet buna ya devam edecektir ya etmeyip atacaktır. Ama, arkasındaki oy oranı ne olursa olsun, hiçbir hükümetin, tek başına devlet politikası yapmak gibi bir gücü olamaz. Bir devlet politikasının kabul görmesi, geçerli olabilmesi için, bunun, her şeyden önce halkın kabul etmesi gereken bir politika olması lazımdır; yani, kendi halkınıza rağmen bir devlet politikası yapamazsınız, kendi sivil toplum örgütlerinize

rağmen herhangi bir devlet politikası yapamazsınız, muhalefet partilerine rağmen herhangi bir devlet politikası yapamazsınız.

O bakımdan, hoşgörünün kaybolması, tartışma kültürünün kaybolması, Türkiye'nin uzun vadeli politikalar yapmasının önünde büyük bir engel olarak durmaktadır.

Silahlı Kuvvetler güçlüdür. Bir kere, tartışmasız, bölgenin en güçlü Ordusudur ve dünyanın da sayılı 3-5 Ordusundan bir tanesidir.

Türkiye'de de, Silahlı Kuvvetlerle hükümetler arasında sorunlar vardır. Olmaması en idealidir ama maalesef bu sorunlar olabilmektedir. Bu sorunların nedenini doğru bulmadığımız takdirde, bunlarla ilgili tedbirleri de almak oldukça güçtür. Bu, basite indirgenemez. “Canım, Genelkurmay Başkanını alırsın Milli Savunma Bakanına bağlarsın, dolayısıyla, bu konuyu çözersin, Silahlı Kuvvetlerle hükümetler arasında herhangi bir sorun kalmaz”; bu kadar basit değildir. “Kapatırsın Milli Güvenlik Kurulunu, Silahlı Kuvvetlerle hükümetler arasındaki sorunlar yok olur”; bu böyle değil.

Bildiğiniz gibi, ülkeyi Silahlı Kuvvetler kurdu, tabii ki, milletle beraber kurdu. Silahlı Kuvvetler ne? Ben emekli Koramiralım. Rahmetli annem babam sivil. İki çocuğum var, -hepimizinkini Allah bağışlasın- ikisi de sivil. Benim ailemde benden başka asker yok. Hiç kimse beni Aydan veya Balkanlardan, Kafkaslardan getirip asker yapmadı. Beni iki sivil yetiştirdi, askere yolladı, ben asker oldum; ben çocuklarımı yetiştirdim, onlar asker olmadılar. O bakımdan, “böyle basit şekilde bağlarız, bu iş biter” değil.

Bakın, dedim ki, ülkeyi Silahlı Kuvvetler kurdu. 11 tane Cumhurbaşkanımızın 6 tanesi asker; bunlardan 2 tanesi darbe sonrası cumhurbaşkanı oldu, 4 tanesi seçimle cumhurbaşkanı oldu. Bu arada, bir-iki asker daha cumhurbaşkanı yapılsın diye Meclis üstünde baskı kuruldu, fakat Meclis bunları seçmedi, bunlar cumhurbaşkanı olamadılar.

Baktığımız zaman, Silahlı Kuvvetler; 1960 ihtilalini yaptı, 12 Mart 1971'de muhtıra verdi, 12 Eylül 1980'de bir ihtilal daha yaptı, sonra, adını bir türlü koyamadığımız (“darbe” dedik, “postmodern darbe” dedik, “balans ayarı” dedik) 28 Şubat oldu. Bunun dışında, gene, 1960 ihtilalinden hemen sonra, Harp Okulu kaynaklı bir ihtilal teşebbüsü daha oldu; bunu Silahlı Kuvvetlerin kendisi bastırdı, dolayısıyla böyle bir darbe olamadı. 12 Mart muhtırasının öncesinde de, pek basına yansımayan böyle bir olay oldu, genç subaylar hareketlendiler ve Silahlı Kuvvetler onları tasfiye etti ama bu sırada da muhtırayı Hükümete verdi.

Silahlı Kuvvetlerin geçmişine baktığımız zaman, bizim böyle bir sicilimiz var.

Gönül arzu eder ki, benim bu yaptığım samimiyetle bir de siviller (siyaseti kastediyorum) dönüp “ne oldu” diye Türkiye’nin siyasi sicilini çıkarsalar.

“Şu günlerde Silahlı Kuvvetlere karşı sistematik şekilde bir saldırı var mıdır” diyorsanız, var. Tabii ki, fikirleriniz farklı olabilir, buna inanmayan arkadaşlarım olabilir, bunu saygıyla karşılarım. “Türkiye, demokrasi sorununu halletmiş, bizim demokratik bir Seçim Kanunumuz var, bizim demokratik bir Siyasi Partiler Kanunumuz var, bizim dokunulmazlıklarımız Meclis kürsüsüyle sınırlı, biz, demokrasi kültürünü halka benimsetmişiz, bireysel anlamda sonsuz özgürlükler, insan hakları dendiği zaman, dünyanın hiçbir ülkesinden (Batı’yı kastediyorum) farkımız yok, maalesef bir tek Silahlı Kuvvetler buraya ayak uyduramamış, onlar demokrasiyi bir türlü benimsememişler, bulundukları yerden ikide bir bize sataşıyorlar” gibi bir havanın içindeyiz. Onun için, “bir de sivil siyaset siciline baksın” diye dedim.

Silahlı Kuvvetlerini alıp Japonya’ya koysanız, akıllarının köşesinden kimseye ne sataşmak, ne başka bir şey geçer.

Altını çizerek söyleyeyim; yapılmış olanların dördüne de darbe deyin, dördüne de karşıyım. Birincisinde Harp Okulu öğrencisiydim, ikincisinde genç bir Yüzbaşıyım, üçüncüsünde Yarbaydım, Savarona Komutanıyım, dördüncüsünde Koramiraldim, Brüksel’de Türk Askeri Temsil Heyeti Başkanıyım. Hiçbirinin Türkiye’ye hiçbir yarar getirmediğini açıklıkla her yerde söylüyorum; Türkiye’nin hiçbir sorununu çözmemiştir. Belki bir parça günü, günlük olayları kurtarmıştır, ama uzun vadede Türkiye’nin hiçbir sorunu çözülmemiştir. Bu yapılan darbelerden en büyük zararı da Türk Silahlı Kuvvetleri görmüştür.

1960 27 Mayıs’ını, yüzbaşıyla albay arasındaki rütbede insanlar yapmıştır; yani ayaklar baş olmuştur. Her yerde tehlikelidir ama, bir Silahlı Kuvvetlerde ayakların baş olması son derece tehlikelidir. Ondan sonra Silahlı Kuvvetler kendi içinde bu dengeleri tekrar sağlamak için çok uğraşmıştır. Onun için, 1964 yılında tekrar aşağıdan bir baskı geldiği zaman, Hava Kuvvetleri uçakları, -tabii ki, yüzde 90’ınız hatırlamıyorsunuz- Kara Harp Okulu üstünde uçmuştur, yani Türk Hava Kuvvetlerinin uçakları Türk Kara Harp Okulunun üstünde uçmuştur. Neler olmuştur? 1960’ta bir gelmişiz, 7 yıl Kuvvet Komutanı kalmışız, 6 sene Genelkurmay Başkanı olarak kalmışız; 1971’de benzer şekilde olmuş. 1980’de gelip 3 yıl kalmışız ama, Cumhurbaşkanı olduğumuz için sadece 3 yıl kalmışız, ondan sonra 7 yıl da Cumhurbaşkanı olarak kalmışız. 28 Şubat’ı bunlardan biraz ayrı tutmamın nedeni:

Mesela 28 Şubat'ta, bütün komutanlar, -ki ben, teklif aldıklarını da biliyorum- örneğin Sayın İsmail Hakkı Karadayı, kendisine söylenenlere, tekliflere rağmen görev süresinin sonunda 1 gün dahi fazla orada oturmamıştır. Gene kendisi, 28 Şubat'ı yapmış olduğu arkadaşlarından hiçbirin görev süresini 1 sene uzatmamıştır, -ki kuvvet komutanları 3 yıla uzatılabilir- bütün kuvvet komutanlarını 2 yılda emekli etmiştir. Silahlı Kuvvetlerin güçlü ismi olarak bilinen, 28 Şubat esnasındaki Çevik Bir, Kara Kuvvetleri Komutanı bile olamamıştır, 1'inci Ordu Komutanlığından emekli olmuştur. Onun için 28 Şubat'ı diğerlerinin dışına koydum.

28 Şubat da dahil olmak üzere, dediğim gibi, hiçbir şeyi hâlledeemedik ve en fazla zararını da biz gördük.

O bakımdan, başta söylediğim, “Milli Savunma Bakanına bağlarız, çözeriz” doğru değildir.

Bir kere, toplum süratle demokratikleştirilmelidir, yani sivil toplum demokratikleşmelidir. Siyasi partiler, Seçim yasaları, dokunulmazlıklar; süratle bu sağlanmalıdır. İkincisi; bir Silahlı Kuvvetleri kontrol altına almak demek, bir karenin altına bir kare daha koyup almak demek değildir. Silahlı Kuvvetleri kontrol altına almak demek, önce, Silahlı Kuvvetlere direktif verebilecek düzeyde bir sivil kadroya sahip olmak demektir. Bugün hâlâ, Türk Silahlı Kuvvetleri tehdidi kendi değerlendiriyor ise, bu tehdide göre yapılandırmasını kendi tespit ediyorsa ve buna göre bütçe istiyor ve o bütçe de hemen hemen hiç tartışılmadan kabul ediliyorsa burada bir sorun vardır. Dolayısıyla, Silahlı Kuvvetlere direktif verebilecek kadrolarınız olacak, verdiğiniz direktife uygun bir kuvvet yapısını geliştirip geliştirmediğini kontrol edebileceksiniz, ayrıca, buna göre para tahsis edebileceksiniz ve gene ayrıca, bu parayı doğru yerde kullanıp kullanmadığını da kontrol edeceksiniz. Bu mekânizmayı kuramadığınız müddetçe, ne yaparsanız yapın, ister kızın, ister bağırın, ister oraya yazın, ister buraya koyun, bugün görmekte olduğumuz, bizi rahatsız eden tablo beş aşağı beş yukarı devam edecek.

Diyeceksiniz ki, “gerisini hiç anlatma, biz böyle lider olamayız.”

Efendim, bölgede lider olabiliriz. “Bölge” derken, “geniş bölge” kavramından izninizle çıkıyorum. Neden çıkıyorum? Çünkü, bir bölgeye lider olmanız için, siyasi üstünlüğünüzü de o bölgeye kabul ettirmek durumundasınız.

Balkanlarda lider olamazsınız. Neden Balkanlarda lider olamazsınız? Artılarınız arasında sayabileceğim; NATO üyesisiniz, Avrupa Birliği'ne aday ülkesiniz, İslam Konferansı üyesisiniz, dolayısıyla, dünyanın çeşitli kültürleriyle, çeşitli ittifaklarının içinde olup bunları birleştirebilecek durumunuz var. Ama, daha bazı komşularınızla hâlledeemediğiniz birçok sorun

var. Avrupa Birliği içinde olan bir Yunanistan'la ve Avrupa Birliği'ne girmek isteyen ülke olan Türkiye'ye bakış açısını hepimizin bildiği Fransa ve Almanya oradayken Balkanlarda liderliği düşünmek pek uygun bir şey değildir.

Biz askerler, -muhakkak sizlerde de vardır- bize öğretilen durum muhakemesinde, bir vazife ortaya konulduğu zaman, biz önce uygunluğuna bakarız, uygunluktan sonra tatbik edilebilirliğine bakarız, hem uygun hem tatbik edilebiliyor ise, kabul edilebilirliğine bakarız; tatbik edilebilirliği gücünüz var mıdır, kabul edilebilirliği risklerini alabilir misiniz? O iş 1 liraya da yapılabilir, 1000 liraya da yapılabilir; kabul edilebilirliği oradan çıkar. 100 kişi ölerек de yapılabilir, 5000 kişi ölerек de yapılabilir; kabul edilebilirliği oradan çıkar.

Dolayısıyla, Balkanlarda bu söylediğim siyasi tablo olduğu sürece, Avrupa Birliği içine de girerek, oranın aktif bir üyesi olma hayalimiz çok uzun yıllardaysa Balkanlarda liderliği unutmak durumundayız.

Peki, Kafkaslarda lider olabilir miyiz? Kafkaslarda da olamayız; çünkü, Kafkaslarda Amerika bile şu anda liderlik mücadelesi veriyor ve olamıyor. Orada Rusya gibi bir güç var; yavaş yavaş eski ekonomik gücünü kazanıp bu ekonomik gücünü, gene, vaktiyle dünyadaki iki büyük süper güçten biri olma yolunda, Putin'in önderliğinde, yavaş yavaş Silahlı Kuvvetlerini de bina eden, güçlendiren bir Rusya var. Dediğim gibi, Rusya, Kafkaslarda kaybettiği takdirde Rusya'nın sonu olacağını bildiği gibi, Kafkaslarda da lider olmak zayıf bir ihtimal.

Orta Doğu'da lider olabiliriz, çünkü; Ekonomimiz, kendi içimizdeki çarpık gelir dağılımı ne olursa olsun, hemen hemen bütün Orta Doğu ülkelerinden daha iyi durumda. Dediğim gibi, Silahlı Kuvvetlerimiz, bölgenin en güçlü Silahlı Kuvvetleri. O bakımdan, Orta Doğu'da lider olabilmek mümkün. "Bundan sonra Orta Doğu'nun tek lideri Türkiye'dir", yani bir süper güç olmak başkadır, bölgesel lider olmak başkadır.

Söylediklerimde başa dönersem, Orta Doğu liderliği de, Amerika'ya rağmen değil, ancak Amerika'yla birlikte olur. Amerika'yla birlikte olurken, dediğim gibi, Türkiye çıkarlarıyla Amerikan çıkarlarının kesiştiği noktayı eğer bulur isek bu bir liderliktir; yok, hayır, kendi çıkarlarımızı hiç dikkate almadan, sadece Amerikan çıkarlarına hizmet eden bir liderlik tipini seçersek, o, liderlik değildir, bir liderin taşeronu olmaktır. O bakımdan, iki bölgeyi bir tarafa atarsak, Orta Doğu'da lider olunabilir.

Liderin (buradaki lider, ülkedeki lider, dünyadaki lider) en büyük vasfı nedir?

Bir kere, lider, dürüst olacak. Lider, herkese eşit mesafeli olacak. Lider, hoşgörülü olacak. Lider, örnek olacak. Lider, duygusal olmayacak, -katı olacak anlamında söylemiyorum- uluslararası ortamda duygusal olmayacak. Ülke çıkarlarının hesabında duygusallığa yer yoktur. Bir Ermenistan bir açılım yapıyorsanız tabii ki Azerbaycan faktörünü dikkate alacaksınız ama, Azerbaycan'ı daraltırım diye bundan vazgeçmek yerine, bu politikanın doğruluğunu Azerbaycan'a anlatıp onunla birlikte bu işe soyunmak da bir yoldur.

Orta Doğu liderliğine geldiğimiz zaman, bir İsrail gerçeğini görmezden gelmemiz mümkün değildir. Dolayısıyla, burada liderliğe soyunurken, “4-5 tane Arap ülkesi var, şu kadar da (“terör örgütü” demeyeyim ama, terör örgütleri de var tabii), partiler var, ben bunlarla iyi olayım, İsrail’le kötü olayım”; yok, lider olamazsınız. “İsrail’le kanka olayım, burada her şeyiyle Amerika-İsrail-Türkiye üçlüsünü kurayım”; hayır, gene lider olamazsınız.

Dolayısıyla, lider olmaya çalıştığınız bölgedeki ülkeler arasındaki dengeyi gözeterek, hepsine eşit mesafede olduğunuzun güvenini onlara vererek ancak lider olabilirsiniz.

O bakımdan, diyorum ki; Balkanlarda ve Kafkaslarda, kendi çıkarlarımızı Rusya, Fransa ve Almanya çıkarlarıyla kesiştirerek politikalar yürütmek, ama liderlik gibi bir hedefi o bölgeler için koymamak, Orta Doğu politikalarımızı Amerika’ya rağmen değil, Amerika’yla beraber götürmek, ama taşeron tipi değil, kendi çıkarlarımızın da öne alındığı bir liderlik tipini seçerek Orta Doğu üzerine gayretimizi sarf etmek, odaklanmamız, üçgenin diğer iki köşesine gayret sarfından çok daha iyidir diyorum, uygundur diyorum, tatbik edilebilir diyorum, çok büyük riskleri yoktur, kabul edilebilir diyorum.